

SARS YI KHENSA VATIRHI NA KU HOXA XANDLA KA VONA TANIHILESWI KHOMIXINARA LONTSHWA A SUNGULAKA NKARHI LOWU NYIKETIWEKE EKA NKAMBOYAMELATLHELO RIN'WE NA NTSHEMBO

Ti1 Mudyaxihi 2026 – Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS) byi fungha Siku ra Vatirhi hi ku humesela ehandle ku khensa eka vatirhi lava fambisaka ikhonomi ya tiko na lava swibalo swa vona swi hlayisaka vukorhokeri bya mfumo. Lama i mahungu ma nhlango tanihi Khomixinara lontshwa, Dkd Johnstone Makhubu, u sungula hofisi eka siku ra yena ro sungula eka xivandla lexi, hi ku tekela enhlokweni vutihlamuleri byo tika lebyi a nyikiweke byona na vandla hi Maafrika-Dzonga hinkwawo.

Khomixinara Makhubu u humeserile ehandle ku khensa ka yena eka Phuresidente wa Rhiphabuliki, Ttn Cyril Ramaphosa, Holobye wa Timali, Ttn Enoch Godongwana, ku va a n'wi tshembile hi vufambisi bya vandla ra risima ra rixaka. Hi ndlela leyinene, xiendleko lexi xi hlanganile na masungulo ma Mudyaxihi, Siku ra Vatirhi.

Khomixinara Makhubu u losa vatirhi hi ku lemuka leswaku i tshaku ra ikhonomi ya tiko ra hina, leswi vuyerisaka ku suka eka vuswikoti, vutitsoni na mphikelelo. "Ntirho wa vurhumiwa wa SARS wu lava ku tiyisisa matshalatshala lama hi ku tirhisa nhlengeleto wa xibalo lexi ncincaka tshalatshala ra vatirhi ku ya eka vukahle bya mani na mani, tihakelo ku ya eswikolweni, humeleriso ku ya eka switirhisiwa na mabindzu ku ya eka xivandla," u vurile.

"Namuntlha a nga na nkoka hikwalaho ka ku ndzi tela vutihlamuleri byintshwa. Siku ra vatirhi ri hi tsundzuxa leswaku matimba ma Maafrika-Dzonga ma tshame eka vanhu va ntolovelo lava endlaka ntirho wo tshembeka ehansi ka swiyimo swo tika. Tanihi SARS, hi ta ya emahlweni hi xixima ntirho wolowo hi ku tirha hi ndlela ya nkamboyamelatlhelo rin'we, hi vuswikoti na hi ku titsongahata.' Dkd Makhubu u tshikelela leswaku u teka xivandla lexintshwa hi nhlonipho lowukulu na ntwisiso wo vonaka leswaku vurhangeri eka SARS a hi vulawuri, kambe vufambisi.

SARS yi tirha exivindzini xa kontiraka ya vanhu na ikhonomi ya tiko naswona yi tshembiwile hi Phuresidente na Holobye wa Timali ku hlayisa tshaku ra xibalo ra tiko, ku tiyisa vlandzelelanawu, ku kotisa nhluvukiso no sirhelela xindzhuti xa sisiteme ya xibalo eka misava yo nonoha hi ndlela leyi engetelekaka. Khomixinara Makhubu u vula leswaku u amukerile vutihlamuleri handle ka nkohleko mayelana na ntirho lowu nga kona emahlweni.

"SARS yi rhwala byin'we bya vutihlamuleri bya matimba swinene eka mfumo naswona ntshembo lowu vekiweke eka hina wu fanele ku sirheleriwa masiku hinkwawo, eka mbhurisano wun'wana na wun'wana na le ka swiboho leswi hi swi tekaka.

U engeterile leswaku SARS yi nghena eka xiphemu lexintshwa xa vurhangeri tanihi vulawuri bya xibalo bya xiyimo xa le henhla, lebyi tekeriwaka enhlokweni no hloniphiwa eka mpfuko wa yona wa vandla, vuantswisi na mivuyelo leyi mbhonyeriweke. Xidzumo lexi xi kumiwile hi ku tirhisa vuleteri na ntirho wa matimba wa vanhu va yona eka malembe lamo tala.

"Ku xixima vatirhi, ngopfungopfu vatirhi lava ngati na nyuku swa vona swi chelaka mafurha eka rixaka ra hina, vutinyiketeri bya hina sweswi a hi ku yimelela xiyimo xa kahle xa SARS, kambe ku xi tiyisa. Hi naveriwa hi misava ku nga ri hi xiwelo, kambe hikwalaho ka mihlawulo ya hina yo tirha hi xindzhuti, ku tirhisa nawu kahle no antswa handle ko lahlekeriwa hi masungulo ma hina ma nawu. Vuleteri byebyo byi ta ya emahlweni," ku engetela Khomixinara Makhubu.

SARS yi vuyeriwile swinene ku suka eka vurhangeri bya xiyimo xa le henhla bya Khomixinara Edward Kieswetter, loyi a nga tirha swinene eka malembe ma nkombo lama nga hundza eku anakanyeni SARS hi vuntshwa ku suka eka nkarhi wo biha swinene wa vukucetelamfumo ku ya eka asete ya rixaka ya matimba. Khomixinara Makhubu u vurile leswaku "ku ya emahlweni swi tshama swi ri exivindzini xa ntirho lowu nga emahlweni", kun'we na tlhelo ra qhinga ra vandla leri tshamaka ri vonaka no ka ri nga ncincanga. "Hi ta ya emahlweni hi nyika nhlamuselo lokohiletlhelo hi endla vulandzelelanawu byi olova, vukorhokeri byi kumeka hi ku olova, na vulandzelelanawu byi tshamiseka, lokohiletlhelo hi hlengeleta xibalo hinkwaxo lexi kolotiwaka, lexi nga engeteriwangiki hi sente, kumbe ku xota sente.

Ku seketela vutinyiketeri lebyi, Khomixinara wa u rhangisa pfhumba ra SARS leri vuriwaka **Doing Basics Right**. Xikongomiso lexi xa mayelana no hetisekisa migingiriko ya xivindzi xa SARS eka vukorhokeri bya xiyimo lexi xa ha taka xa nhlango lexi anakanyiwaka, laha **vukorhokeri byo antswa byi tirha kahle naswona a ku laveki mpfuneto naswona xibalo xo tihumelela**.

Tiko ri hlangana na tlhontlho lowukulu lowu lowu vangiwaka hi **ikhonomi leyi nga riki enawini**, leyi kayetaka nkwama xiave xa wona lexinene, yi vavisa mabindzu lama nga enawini, yi vanga milahlekelo ya mitirho, no nyadza mphikizanonene. Phuresidente Ramaphosa u nyikile vurhangeri byo vonaka eka ntirho wa vurhumiwa wa mfumo ku kavanyeta ikhonomi leyi nga riki enawini, leyi fikeleleke mpimo wo thandlekelana, lowu nga amukelekangiki. SARS yi tumbuluxile **Qhinga ra yona ra Ikhonomi leyi nga riki enawini** leri fambisanaka na qhinga ra rixaka no fojara ntirhisano wa le kusuhi swinene na tiejensi ta nsindziso wo landzelela nawu ta rixaka.

Khomixinara Makhubu u tlhele a boxa **Modernisation 3.0** tanihihi phuphu ya qhinga ra SARS. SARS yi ta ya emahlweni yi vekisa swinene eka thekinoloji ya ximodeni, ku endla leswaku nhlango wu tshama wu ri emahlweni eka vulawuri lebyi fambisiwaka hi switiviwa, mphakelo wa vukorhokeri bya dijitali, na tisisiteme ta vutlhari ta vulandzelelanawu. **Modernisation 3.0** yi ta seketeriwa hi vuswikoti bya vanhu, tanihi SARS yi tshama yi tinyiketerile ku koka rinoko ra tiphurofexinali leti nga na vuswikoti, ku entisa vutivi bya vandla, no nyika vuleteri lebyi yaka emahlweni lebyi fambisanaka na ncinco wa xinawu, ikhonomi na thekinoloji.

"Hungu ra hina eka vahakelaxibalo ri na nhlamuselo yin'we. SARS yi ta khoma lava landzelelaka nawu hi xiphurofexinalizimi, nhlamuselo na nhlonipho. Tisisiteme ti ta tumbuluxiwa ku endla vulandzelelanawu byi olova, byi nga tiki, na mbhurisano wu ta leteriwa hi vuvonikeri, handle ka nhleketelelo".

U tlhele a lemukisa lava nga landzeleriki hi vomu nawu wa xibalo. "Lava papalataka xibalo, lava xanisaka sisiteme, kumbe ku ti ngenelerisa eka nkavulandzelelanawu hi vomu no tsakela va fanele ku langutela xiendlo lexi bohiweke. Sisiteme ya xibalo yi

tirha ntsena loko un'wana na un'wana a rhwala xiave xa yena, naswona a ku pfumeleriwi munhu ku yi nyadza hi ku vavisa van'wana".

Khomixinara Makhubu u vurile leswaku Siku ra Vatirhi ri hi tsundzuxa leswaku mavandla ma kona ku tirhela vanhu, hayi hi ndlela yo fularhela, naswona siku rero "ri fungha kavanyisa kuntshwa loku vulavulaka ku ya emahlweni loku tiyisiweke hi ntokoto no leteriwa hi xikomba-timheho ra mahanyelonene leri tirhaka kahle".

Mayelana na vuxokoxoko hi xitalo, u komberiwa ku tihlanganisa na SARSMedia@sars.gov.za